

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת שלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון רכח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ואף עברו עריכה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

325 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 473-3924

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

הסברת מ"ש רש"י ד"העובר על כל המצוות פורק עול ומיפר ברית ומגלה פנים" שהוא מצד ג' ענינים כלליים שישנם בקיום המצוות, וביטוי ענינים אלו בפרטיות בעבודה זרה.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ח שיחה ב' לפרשתנו)

יינה של תורה

תורה מלשון הוראה / מוסר ההשכל הנלמד משילוח אנשים לתור את ארץ כנען.

(ע"פ לקו"ש ח"ח ע' 1 ואילך והתוועדות פ' שלח תשל"ב [ג – בלתי מוגה])

קב חומטין / ביאור מאמר רבי שמלאי "התורה תחלתה וסופה גמ"ח" בדרך החסידות.

(ע"פ אגרות קודש ח"ב ע' א ואילך)

חידושי סוגיות

פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בשחיטת נכרי – יביא מה שביאר הגאון מרוגטשוב דאיפליגו אי חשיב הנכרי לקלקל במעשיו / יקדים דמצינו ב' סברות בגדר "מכשיר" אי הוי כחשיבות הדבר שאליו הכשיר / יסיק דאיפליגו בכללות גדר נכרי לענין דיני התורה אי חשיבי מעשיו כישראל.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק יח עמ' 161 ואילך; חלק כ עמ' 136 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

סיפורים, ביאורים ופתגמים בביאור מעלת היהודי הפשוט, כשיטת וחידוש מורנו הבעש"ט בזה.

(פתגמים מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

מצוה אחת שהיא ככל המצוות

הסברת מ"ש רש"י ד"העובר על כל המצוות פורק עול ומיפר ברית ומגלה פנים" דהוא מצד ג' ענינים כלליים שישנם בקיום המצוות, וביטוי ענינים אלו בפרטיות בעבודה זרה

א. "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה" (פרשתנו טו, כב), ובפירוש רש"י: "בעבודה זרה הכתוב מדבר, או אינו אלא באחת מכל המצוות? תלמוד לומר: 'את כל המצוות האלה' – מצוה אחת שהיא ככל המצוות. מה העובר על כל המצוות פורק עול ומיפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומיפר ברית ומגלה פנים. ואיזו – זו עבודה זרה".

והנה רש"י פירט שלושה ענינים – א) פורק עול, ב) מיפר ברית, ג) מגלה פנים; וצריך ביאור למה הוצרך לפרט שלושה ענינים ולא הסתפק באחד מהם, וגם בעצם הענין - מה באמת היא ההוספה שבענין אחד על חברו.

ב. ויובן בהקדים הבירור ככוונת רש"י באומרו "מגלה פנים". שהתיבות "פורק עול" ו"מיפר ברית" מובנים הם כפשוטם, אך התיבות "מגלה פנים" לכאורה אינם ברורים דיים.

והנה, הרא"ם הביא מדברי רש"י בפירושו על הש"ס (כריתות ז, א), ש"מגלה פנים" היינו "דורש באגדות של דופי, כגון מנשה, שהיה אומר: לא היה למשה לכתוב 'ואחות לוטן תמנע', 'ותמנע היתה פלגש לאליפז'".

אולם לכאורה אין זה מתאים בעניננו, שהרי זה שאדם עובד עבודה זרה אינו מחייב כלל שהוא גם ידרוש "אגדות של דופי", ואם כן, איך אפשר לומר על כל עובד עבודה זרה שהוא "מגלה פנים"? (וכן הקשה בספרי דבי רב לספרי פרשתנו כאן).

ובמקומות אחרים בש"ס פירש רש"י ענין "מגלה פנים" שהוא במובן של עזות פנים וחוצפה: "בא על דברי תורה בחוצפא ובגילוי עזות פניו" (סנהדרין ז, ט, ב. וראה גם פירושו לעירובין ט, א. סוטה מב, ב). ולפי זה גם כאן כוונת רש"י ב"מגלה פנים" היא לזה שהעובד עבודה זרה – וכן מי שאינו מקיים את כל המצוות – הרי הוא מעיז פנים ומחציף כלפי שמיא.

אולם קשה לפרש שזו כוונת רש"י כאן בפירושו על התורה, כי ידוע שרש"י כתב פירושו על התורה בסגנון ברור שיהיה מובן גם לתלמיד צעיר שהוא בבחינת "בן חמש למקרא", ואם כן, אם בפירושו על הש"ס (שמיועד לתלמיד מבוגר יותר, "בן חמש עשרה לתלמוד") הוצרך רש"י להסביר את התיבות "מגלה פנים" שהכוונה היא "בחוצפה", על אחת כמה וכמה שהיה צריך בפירושו על התורה להסביר זאת, ולא לכתוב סתם "מגלה פנים" (ולסמוך על התלמיד שיבין זאת בכחות עצמו).

ולכן נראה לומר, שבתוכן "פנים" כאן, כוונת רש"י למשמעות תיבת "פנים" כפי שהיא נזכרת בפירושו עצמו (על התורה) פעמים רבות, שפירושה הוא – אופנים בהבנה. וכמו "יש לתרגמו בשני פנים" (פרש"י תשא לב, ד) – שפירושו: אפשר להבין את הענין בשני אופנים.

[וכן פירש במחזור וויטרי – תלמידו של רש"י – את דברי המשנה "מגלה פנים בתורה" (אבות פ"ג מ"א): "פנים, ענינים ומראות טעמים, כאותה שאמרו 'במ"ט פנים התורה נדרשת"].

והפירוש "מגלה פנים" – הוא שממציא "פנים" וטעמים ואופנים חדשים, שעל ידי זה "מעקם" ומעוות את שכל התורה.

ג. ומעתה יתבארו שלושת הענינים של "פורק עול ומיפר ברית ומגלה פנים":

שלושה ענינים כלליים ישנם בקיום המצוות – א) קבלת עול מלכותו יתברך. ב) קיום אות הברית שכרת הקב"ה עם בני ישראל. ג) הנהגה בדרך ישרה.

ואלו הם שלושת הסוגים שבמצוות – חוקים, עדות ומשפטים:

מטרתם של חוקים, "דברים שהם גזירת המלך" (פרש"י אחריית, ד), היא שהאדם יקבל על עצמו את עולו של הקב"ה;

לקראת שבת

ז

מצוות שהן בסוג של "עדות" – שהם "עדות" וזכרון על חסדי המקום או דברים אחרים בקשר בין הקב"ה ועמו ישראל, הם בגדר שמירת "ברית" (כמו הברית שהיא אות וזכרון בין כורתי הברית);

ומשפטים הם "דברים האמורים בתורה במשפט, שאילו לא נאמרו היה כדאי לאומרן" (פרש"י אחרי שם), הנהגות ישרות ונכונות לפי השכל.

ואלו הם שלושת הענינים שיש במי שעובר על כל המצוות: א) "פורק עול" – כנגד חוקים; ב) "מיפר ברית" – כנגד עדות; ג) ו"מגלה פנים" – היינו, שמעוות את שכל התורה וממציא אופנים חדשים (כנ"ל בארוכה) – כנגד משפטים, שהם מצוות שכליות.

ד. ולפי זה יש לומר, שזה שהעובד עבודה זרה "פורק בה עול ומיפר ברית ומגלה פנים", אין זה רק מפני שעבודה זרה קשורה עם כפירה בה', ולכן יש בה בדרך ממילא משום פריקת עולו והפרת ברית וגילוי פנים, אלא שבמצות עבודה זרה עצמה יש בה שלושת תכונות אלו של "פורק עול, מיפר ברית ומגלה פנים".

כלומר: מצות עבודה זרה מחוייבת מכל שלושת הבחינות, של "עול", "ברית" ו"פנים" – חוקים, עדות ומשפטים, כי:

האמונה בה' מוכרחת מצד השכל, והעובד עבודה זרה (וכופר בה') הוא "מגלה פנים", היפך השכל הישר;

ונוסף על זה מדגיש הכתוב "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" (יתרו כ, ב) – שקבלת מלכותו של הקב"ה היא אות וזכרון על זה שהקב"ה הוציאנו ממצרים (כענין ה"עדות" והברית);

ועוד זאת – "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי" (לשון רש"י יתרו שם), שקבלת מלכותו יתברך צריכה להיות באופן של קבלת עולו, כמו עבד המקבל עליו עול אדונו, מבלי הבדל אם מבין הטעם אם לאו.

טענת משה מחמת דברי מצריים דווקא

ושמענו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבנו... והמתה אותו... מבילתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר.

(יד, יג ואילך)

פסוקים אלו הינם טענתו של מרע"ה להשי"ת על גזירת "אכנו בדבר ואוריחנו ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו".

ולכאורה יוקשה ביותר, שהרי המדובר הוא על הריגת שישים ריבוא ישראל, שנקראו "בנים למקום", ולא מצא מרע"ה כל טענה אחרת מלבד "ושמענו מצרים"?

וליישב זה יש לדייק מלשון הכתוב "וישחטם במדבר", דלשון שחיטה עניינו הכשרת הבהמה למאכל אדם, ואינו עונש לבהמה וכיו"ב, וכמארז"ל (חולין ל, ב) "אין ושחט אלא ומשך". וע"ד שבנסיון העקידה לא היתה שחיטת יצחק עונש, כ"א ענין נעלה ביותר, להעלותו עולה לה'.

ועד"ז בנדו"ד, שכיון ש"אין רע יורד מלמעלה", ואילו היו ישראל מתים במדבר, לא היתה מיתתם לשם עונש, כ"א על מנת לזככם ולכפר עוונם. ולכך לא טען מרע"ה להשי"ת על עצם כליית עם ישראל, כיון שאינה רע ח"ו, וטענתו היתה שהזיכוכ באופן זה עם היות שימגר את הנגע דחוסר האמונה שבבני", אך יביא לחוסר אמונה אצל המצרים, שיאמרו "מבלתי יכולת ה'".

(ע"פ לקו"ש חיי"ג ע" 96)

עונש המרגלים למרות כפרת כל העם

והאנשים אשר שלח משה לתור את הארץ וישבו וילינו עליו את כל העדה להוציא דיבה על הארץ.

(יד, לו)

כבר קודם לכן (יג, כו ואילך) הובא באריכות סיפור המרגלים וטענותיהם וכו', וא"כ המשמעות הפשוטה, לכאורה, היא ששבו וטענו על משה שנית. אך רש"י כ' דאין הפשט כך, אלא הכוונה בזה היא לתלונה הראשונה "כששבו מתוך הארץ" (ויעו" במפרשי רש"י ההכרח לפירוש זה). ולפי"ז צ"ב, למאי כפל הכתוב את תלונת המרגלים שנית?

וי"ל שבזה בא הכתוב ליישב שאלה. דהנה, כבר הסיר מרע"ה בתחנונו את גזירת השי"ת מעל בני", ופעל שלא ימות העם תיכף, כ"א במשך ארבעים שנה, ומדוע א"כ, לא הועילו תחנונו להסיר הגזירה גם מעל המרגלים עצמם?!

ולכך, קודם שיספר הכתוב (בפסוק לו) אשר "וימותו האנשים מוציאי דיבת הארץ", שנה וכתב את תלונת המרגלים, לומר שחומר במרגלים עצמם שנתכוונו לחלוק על משה עצמו, כמדויק בלשון הכ' "וילינו עליו", ולכך לא הועילה להם תפילתו של משה, ד"אין קטגור נעשה סניגור".

(ע"פ לקו"ש חיי"ג ע" 44 ואילך)

יינה של תורה

תורה מלשון הוראה

בכל דבר בתורה יש הוראות למעשה בעבודת ה',
מוסר ההשכל הנלמד משילוח אנשים לתור את ארץ כנען

וַיִּדְבֹר יי' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיְתַרּוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן גו':

(פרשתנו י, א"ב)

הכניסה לארץ ישראל היא ענין כללי ביותר בתורה ובמצוות. מכיון שארץ ישראל היא "ארץ אשר תמיד עיני ה"א בה" (עקב יא, יב), וההשגחה העליונה – גם בגשמיות של ארץ ישראל היא יותר מבשאר ארצות.

ובכללות יותר - כאשר יהודי מקיים מצוה מעשית ה"ה לוקח דבר גשמי ומכניס בו קדושה, וה"ז כאילו הוא "מכניסו" לארץ ישראל.

וכפי שאמר רבינו בעל ה"צמח צדק" לאחד ששאלו האם כדאי לעלות לארץ ישראל: "מֵאֵךְ דָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל!" (עֲשֵׂה כֵּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), דכאשר אדם מקיים מצוות הוא לוקח את ה"ארצי" והגשמי ומביא בו אלוקות, בחינת "ארץ ישראל".

וזהו המוסר השכל מציוויו של הקב"ה "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען": לפני קיום מצוה, שזהו כאמור ענין הכניסה לארץ, יש "לתור" ולהתבונן במהותה של המצוה, ורק אחר כך לקיימה בפועל.

לקראת שבת

זהו גם התוכן של ברכת המצוות, שעובר לעשיית המצוה בפועל מברך האדם ואומר: "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו", הוא מתבונן בכך שע"י קיום המצוה נעשה הוא קדוש, והוא מקיים את מה שציוה אותו הקב"ה. ולעילא מכל ברכתא – שע"י עשיית המצווה הוא מתקשר ומתאחד עם הקב"ה מצְנָה המצְנָה.

ועד"ז בלימוד התורה: קודם הלימוד צריך להיות "ברכו בתורה תחילה" (נדרים פא, א וראה ב"ח לטוא"ח סמ"ז). והברכה היא "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", דהיינו התבוננות במהותה של התורה שהיא "תורתו" של הקב"ה, והוא נתנה לנו כפי שהיא במעלתה העליונה "תורתו". ומסיימים "נותן התורה" לשון הוה, התבוננות בכך ש"בכל יום יהיו בעיניך חדשים" (פרש"י תבוא כו, טז).

מלבד זאת יש "לתור" קודם עשיית המצוה, כיצד ניתן לקיימה בצורה הטובה ביותר, לימוד הלכות המצווה לפני קיומה וכו'. ובלמוד התורה, "לתור" ולחפש קודם הלימוד שהמקום בו הוא לומד יהיה מקום טהור, ושהוא עצמו יוכל ללמוד באופן של טהרה (כיון שבאם לא יהי' כך הוא עלול להכשל ב"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה").

אלא שחטא המרגלים היה שהם באו והסיקו מסקנות בנוגע לכניסה לארץ ישראל עצמה: "לא נוכל לעלות" – זאת לא ביקשו מהם! כל הציווי הוא שהאדם יתבונן ויתכונן כדבעי למצוה, כפי הבנתו ויכולותיו ("שלח לך – לדעתך" (רש"י)). אך זה דבר וודאי שאפשר לקיים את המצוה, מכיון שבורא העולם (שברא גם את האיש הפרטי המקיים את המצוה) ציוה עליה, אין מקום כלל לטענה "לא נוכל לעלות", כי בוודאי "עלה נעלה וירשנו אותה"!

ביאור מאמר רבי שמלאי "התורה תחלתה וסופה גמ"ח" בדרך החסידות

דרש ר' שמלאי: תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים. תחילתה גמילות חסדים, דכתיב: "ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם". וסופה גמילות חסדים, דכתיב: "ויקבר אותו בניא".

(סוטה ד, א)

במאמר זה לימדנו רבותינו ז"ל שתי הוראות חשובות בעבודת השם, ובשני קצוות: בקצה האחד: על כל אחד לדעת, כי אין להתייאש ח"ו מן הרחמים, והשי"ת רב חסד ומרבה לסלוח, וגם אם עוונותינו עברו למעלה ראש, עדיין אין לך דבר העומד בפני התשובה.

ובקצה השני: גם צדיקים גמורים מתקיימים (לא בזכות תורתם ועבודתם, אלא) רק בחסד השם.

"תחילתה גמילות חסדים, דכתיב (בראשית ג, כא): ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם": אדם וחווה אחר החטא, "מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה" (כ"ד פי"ט) ואין לך ערומים מן המצוות כמותן. אך בחסד השם ואתערותא דלעילא מלבישם השי"ת בתורת גמ"ח (וגמילות חסדים גדולה מן הצדקה (סוכה מט, ב) כי היא הפלגת הטוב (ראה מורה נבוכים ח"ג רפנ"ג)).

ומכאן ילמד כל איש ישראל, שגם בהיותו בשפל המדריגה לא יתייאש ח"ו מן הרחמים, וידע כי ה' גומל חסדים טובים ורב לסלוח.

"וסופה גמ"ח, דכתיב (ברכה לד, ו): ויקבור אותו בגיא": משה רבינו, מבחר המין האנושי (ראה ח' פרקים לרמב"ם פ"ז), וכמבואר בשה"ק שמתוך מ"ט שערי בינה שנבראו זכה לכולם, וביום מותו זכה אף לשער הנו"ן, כמרומז בשם "הר נבו" – נו"ן בו. ועז"נ "ולא ידע איש את קבורתו" – את הדרגה הנפלאה אותה השיג ביום מותו (יעויין בארוכה בלקוטי תורה במדבר יב, א, רד"ה "מעט תוס' ביאור על ענין וספרתם"). וגם הוא, ביום מותו, עדיין היה צריך את חסד השם ועזרתו במתנת חנינם מלמעלה.

לקראת שבת

והרי הוראה ברורה, שגם בהיות האדם בדרגות גבוהות יידע תמיד כי עזרו מעם ה' –
ובדרך מתנה שלא כפי עבודתו.

ענין זה מדוייק גם במועדי השנה הקשורים עם ב' הפסוקים הנ"ל. הפסוק "ויעש ה' א
כתנות עור" נתקיים בראש השנה, יום ברוא אדם הראשון, שבו ביום חטא ובו ביום הולבש
בכתנות עור. וכן הוא בכל שנה, שביום ראש השנה אנו באים לפני המקום ב"ה "כדלים
וכרשים" ומבקשים בחסד חנינם מהשי"ת (וכמבוארים הדברים בפרטות בסה"ק).

ואת הפסוק "ויקבור אותו בגיא" אנו קוראים בשמחת תורה, שאז נמצא כל אחד בדרגה
גבוהה ביותר, אחרי כל עבודת חודש תשרי, והקרוב אז הוא "פר אחד" – הרומז ל"אומה
יחידה" שאותה אוהב הקב"ה (ראה סוכה נה, ב). וגם אז כל מה שמקבלים מהקב"ה ה"ז חסד
חנינם, ובאתערותא דלעילא.

חטא המרגלים ביחס היהודי לטבע

והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו. (יג, לא)

במהות חטאתם של המרגלים בדברם על הארץ, על אף שלכאורה בדיוק לשם כך הם נשלחו – ידוע הביאור, שעליהם היה מוטל לומר רק את התרשמותם ממצב הארץ, אך בהוסיפם את המסקנא "לא נוכל לעלות", חטאו בכפירה ביכולת השי"ת.

אך עדיין יש להבין:

לכאור' עצם שליחותם לתור אחר הארץ והדרים בה, הוכיחה למרגלים כי אכן מחשיב השי"ת את טבע העולם ונותן מקום למצבו – דבלעדי זה למה בכלל נשלחו, בשעה שרצונו של ה' לכבשה למעלה מדרך הטבע. ולפי זה, צדקו לכאור' באומרם "לא נוכל לעלות", כי עפ"י הטבע אכן לא ניתן לעלות! :

והביאור בזה, שבחטאם טמונה הוראת נצח הנוגעת לכללות קיום התורה והמצוות:

יהודי צריך להאמין ולדעת, שבאם צווה עליו השי"ת לקיים מצווה, הרי אין שום ספק וספק ספיקא שיש באפשרותו לקיימה, כי "איני מבקש אלא לפי כוחי". ומה שצריך לעשות כלים בדרך הטבע, ולטרוח לחפש את האפשרויות הנוחות עפ"י הנהגות העולם וכו', וכמאמר חז"ל "אין סומכין על הנס" – אין זה ח"ו ששליטתו של השי"ת מוגבלת ויש מקום אמיתי להנהגות הטבע, להשפיע אם יקיים המצווה אם לאו.

אלא שכן רצה הקב"ה, שקיום התורה והמצוות לא ישבור את הטבע, אלא – חלק מהכוונה היא – שיתבצע תוך גרדי והנהגות הטבע, על-מנת לזככם ו"לעשות לו ית' דירה בתחתונים".

ובזה חטאו המרגלים, שהי' עליהם לדעת שכל שליחותם היא אך ורק לבדוק בדרכי הטבע, את האופן הכי קל להביא את הבטחת הקב"ה להביאם את הארץ – הבטחה שבוראי תבוא לידי פועל.

(ע"פ לקוי"ש ח"י"ג עמ' 39)

תפילת משה על יהושע

ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע. "התפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים" (יג, טז, רש"י)

צריך להבין: הרי 'באותה שעה כשרים היו', דבאם לא היו כשרים לא היה שולחם, ומדוע הוצרך להציל את יהושע מעצתם? ומאידך, באם היה צורך בתפילה, מדוע התפלל רק על יהושע ולא על שאר המרגלים?

והביאור בזה:

מבואר בחסידות (לקו"ת במדבר לו, ד) בטעם טענת המרגלים, שרצונם להשאר במדבר נבע מכך, שבהישארום שם יכלו לחיות בקדושה ובהתנתקות מכל עניני עוה"ז המטרידים ומבלבלים. ולכן לא רצו להכנס לארץ ישראל, שבה יוצרכו לירד מדרגתם ולהתעסק בעניני העולם. ואכן, ייתכן שמצד דרגתם היתה נתינת מקום לטענה כזו.

משא"כ יהושע, כיון שעתיד הוא למלאות את מקום משה כרועה ישראל, הרי עברו אין לטענה זו מקום, כיון שצריך הוא להתחשב בצורך הכללי דעם ישראל להכנס לארץ ישראל ולעשותה דירה לו ית'. ולכן, על אף שכשרים היו המרגלים, וגם טענתם צודקת, הוצרך מרע"ה להתפלל על יהושע דייקא, שעברו אין טענתם טענה.

(ע"פ לקוי"ש ח"י"ב ע"י 320)

חידושי סוגיות

פלוגת הרמב"ם והראב"ד בשחיטת נכרי

יביא מה שביאר הגאון מרוגוטשוב דאיפליגו אי חשיב הנכרי לקלקל במעשיו / יקדים דמצינו ב' סברות בגדר "מכשיר" אי הוי כחשיבות הדבר שאליו הכשיר / יסיק דאיפליגו בכללות גדר נכרי לענין דיני התורה אי חשיבי מעשיו כישראל

"סר צילם מעליהם". "צילם – מנינם וחוקם . . ד"א צלו של המקום סר מעליהם"

(פרשתנו יד, ט. ובפרש"י)

א.

יישוב קושיית הכס"מ על הראב"ד, דכוונתו להגדיר דברני טומאה אין מעשי נכרי כלום

כתב הרמב"ם (הל' אבות הטומאות פ"ב ה"י): "שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה במשא . . אחד העכו"ם ואחד הכותי או גר תושב שחיטתן נבילה. וקרוב בעיני שאף זה מדברי סופרים, שהרי טומאת ע"ז וטומאת תקרובתה מדבריהם". והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "עכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין, עם הדומה לחמור הן גויים כמר מדלי ואת כולם יישא רוח, והחושב אותם לכלום אסף רוח בחפניו".

והנה, הכס"מ תמה על הראב"ד, דמה השגה היא זו, הא הכא אין אנו דנים כלל על הגויים עצמם אם טימאו או נטמאו, רק על מעשה שחיטתם שמתמא הבהמה מד"ס, וא"כ, הא דאין הגויים חשובים מציאות להיות מטמאים בעצמם או להיטמא – לא שייך כלל לנדר"ד.

לקראת שבת

טו

וכבר ביאר בזה הגאון מרוגוטשוב (צפע"נ עה"ת להפטרות פי בהר. ובהמובא במפע"צ פ"ו ס"ח), דהראב"ד נתכוון להקשות אהא דכ' הרמב"ם דמדאורייתא אינה טמאה כלל, פירוש, דלא חשיבא נבילה דאורייתא כסתם בהמה שמתה מעצמה בלא שום שחיטה, וכאילו נאמר דמעשי הגוי אינם כלום, אלא רק מדרבנן טמאה כתקרובת ע"ז, כיון שעסק בה גוי לשוחטה וע"י מעשיו טימא.

וע"ז הוקשה ל"י להראב"ד, דרק באדם שהחשיבה התורה מציאותו בעצמו נוכל לומר דבכח מעשיו לקלקל ולטמא, אבל בגוי שאין מציאותו חשובה בהלכה כלל, והוא כ"העדר" ממש, הרי שוחט אין כאן שחיטה אין כאן, וא"א שטימא הבהמה על ידי מעשיו, דרק מי שהוא חשוב למציאות יכול לקלקל במעשיו. ולזה הוכרח לו להראב"ד, דאין הבהמה נטמאת ע"י קלקול הגוי, רק אדרבה – כיון שאין מעשי הגוי כלום, חשיבא בהמה זו כמתה מזא"ר ממש, ולזה חשיבה במילא (ולא ע"י הגוי) לנבילה דאורייתא ככל בהמה שמתה בלא שישחטה.

ומצינו סימוכין לביאורו בדברי הראב"ד, מדעת התוס' (חולין ג, ב ד"ה קסבר) והרא"ש (שם סי' ה') בהא דאין שחיטת גוי כשירה להתיר באכילה, שכתבו דילפינן זה מן הכתוב "וזבחת ואכלת" (ראה יב, כא), דדווקא מי שהוא בר זביחה אכול מזבח, לאפוקי עכו"ם "כיון דלאו בתורת שחיטה כשחטה הויא ל"י כמתה מזא"ר" (ר"ן שם). והוא כבתוספתא שהובאה בכס"מ שם, דכילל בחדא מחתא "לא זבחה העכו"ם ולא זבחה הקוף ולא שנזבחה מזא"ר".

ועפ"ז מיושב שפיר שיטת הרמב"ם דאזל בזה לשיטתו, דהוא ילף (הל' שחיטה פ"ד הי"א) לאיסור אכילה מהא דכתיב (תשא לד, טו) "וקרא לך ואכלת מזבח", ד"מאחר שהזהיר . . אתה למד זבחו אסור כו", היינו דלא ס"ל כהראשונים הנ"ל שהשוותה לבהמה שמתה מזא"ר, רק הוא איסור בפ"ע מכתוב אחר, היינו שבעצם "בר זביחה" הוא¹. ולזה אף גבי טומאה לא ס"ל דטמא כמתה מזא"ר.

אמנם, בעיקר מה שביאר בכוונת הראב"ד, לכאורה עדיין יש להקשות בזה, מהו שכ' הראב"ד הא ד"אין מטמאין ואין מיטמאין", דזה אינו שייך כלל לענייננו מה שהם עצמם

1 . . אתה למד זבחו אסור כו" (הל' שחיטה פ"ד הי"א), הרי נמצא שבעצם בר זביחה הוא"א (גם לפי גי' הש"ך יו"ד הל' שחיטה ס"ב סק"ב), ראה ביאור הרי"ף פערלא לרס"ג ל"ת יא בתחלתו. ועפ"ז מוכן ביאור הצפע"נ במחלוקת הרמב"ם והראב"ד גם כפשוטו.

(1) וע"ד דעת התוס' (חולין ג, ב. ד"ה קסבר) והרא"ש (שם סי' ה') דלמדין מזבחת ואכלת (ראה יב, כא) אותו שהוא בר זביחה אכול מזבח, לאפוקי עכו"ם "כיון דלאו בתורת שחיטה כשחטה הויא ל"י כמתה מזא"ר" (ר"ן שם). ובתוספתא (ריש חולין) שהובא בכס"מ שם דכילל "לא זבחה עכו"ם ולא זבחה עכו"ם ולא זבחה הקוף ולא שנזבחה מזא"ר".

(א) וראה כ"מ כאן. טוש"ע יו"ד ר"ם ב. ובנו"כ שם.

משא"כ לדעת הרמב"ם דלמד ממ"ש (תשא לד, טו) "וקרא לך ואכלת מזבח מאחר שהזהיר

לקראת שבת

אינם נטמאין כו' (כקושיית הכס"מ), ורק הו"ל להראב"ד לומר דהו"ה העדר" ואינם חשובים למציאות.

מיהו אינה קושיא, דאיכא למימר דודאי לכו"ע איתנהו דינים דהוחשבו עכו"ם למציאות, וכהא דע"ז דגוי אסורה בהנאה אף לישראל², ועוד כהנה. ולזה לא רצה הראב"ד לומר בסתם ד"עכו"ם הם כבהמות", דזה אינו בכל מקום, ולכך כ' ד"אין מטמאין ואין מיטמאין", היינו דלענין דיני טומאה בכלל מצינו דלא נחשבו למציאות והושוו לבהמות³, וכיון שבטומאה מצינו דהו"ה העדר" (אסף רוח בחפניו), ודאי אי אפשר שע"י מעשיהם יקלקלו הם עצמם את הבהמה להיות מטמאה במשא.

ב.

יבאר דבגדר "מכשיר" מצינו לחקור אם השווה בחשיבותו למצוה עצמה

והנראה בזה, דאיפליגו כאן בכללות גדר וחשיבות עכו"ם בדיני התורה, כמשי"ת להלן סברות ההגיון בזה.

הנה, נחלקו תנאי (שבת קל, א) אי מכשירי מצוה דוחין שבת א"ל, דלר"א דוחין, אבל להלכה איפסיק כמ"ד אין דוחין (רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ו. שו"ע או"ח סל"א ס"ו. שו"ע אדה"ז שם ס"ז).

וכבר נתבאר בזה באריכות (ראה לקו"ש ח"י"ז ע' 187. ע' 235. ועוד), דפלוגתא זו תלוי' אי אמרינן בדבר שהוא הכשר וסיוע אל העשי' דחשיב כהעשי' עצמה א"ל. דלר"א, כיון שאי אפשר לעשי' זו בלא הכנה והכשרה שלפני', ע"כ חשיבא ההכשרה מגדר עשיית הפעולה עצמה, ולזה מכשירי מילה דוחין את השבת כמילה עצמה. אמנם שאר תנאי ס"ל, דאף שמוכרחת ההכשרה אל הפעולה, מ"מ חשיבא רק בגדר "הכנה", אבל ליכא בה אותה החשיבות והגדר כהעשי' עצמה, לדחות את השבת כמותה.

והנה, אף דהתם קיי"ל דלא כר"א, מיהו מצינו גם להלכה מעין סברא זו בכ"מ, וכמו דברי הר"ן הידועים (רפ"ב דקידושין) גבי אשה במצות פו"ר, דאף שאינה מחוייבת בעצמה, "מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו" – דכפירוש דברי הר"ן מצינו למימר בב' אופנים (כמשנ"ת כבר בארוכה (ראה לקו"ש שם. ח"י"ד ע' 41 ואילך)), דמ"ש ש"יש לה מצוה" אפשר לפרשו מצוה סתם, דהמסייע למצוה איזה שתהי' הוי גדר "מצוה" בפ"ע, אבל אפשר לפרש עוד בזה דע"י שמסייעת למצות פו"ר הויא המצוה שבידה מצות פו"ר עצמה, דמצוה רבה היא (תורה וכו' – שבת ד, א. ד"ה לא תהו – גיטין מא, ב).

(3) אבל להעיר מל' הרמב"ם (הל' טו"מ פ"א הי"ג): עכו"ם שנגע במת . . הרי הוא כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה שנגעה כו"ם.

(2) ובמשנה ע"ז (נא, ב): ע"א של עכו"ם אסורה מיר כו'.

והחילוק בזה ממכשירי מצוה מוכן⁴, דאף שבמכשירי מצוה פסקו כנ"ל דאינו מחשיבות המצוה עצמה, י"ל דזהו מפני שאף שההכשרה מוכרחת אל הפעולה, מ"מ נפרדת היא ממנה בזמן ונעשית מקודם אלי' כו', היינו שהיא אכן בשביל עשיית המצוה (ומוכרחת אלי'), אבל אינה חלק אחד מן עשיית המצוה, ובזמנים נפרדים הם, ולכך אינה באותה גדר וחשיבות. משא"כ באשה דאף שאין החיוב עלי', מ"מ בהשתתפותה בעשיית המצוה עצמה, נעשו מעשי' לחלק מעשיית מצוה זו, ואף בידה מצות פו"ר.

ג.

יבאר שהוא פלוגתא בכללות התורה בגדר נכרי

ועפ"ז נראה לומר גבי חשיבות עכו"ם לדינא בכללות הלכות התורה, דמצינו לומר בזה בב' סברות (מעין ב' סברות שישנם בנוגע למצוה פרטית), דהא ודאי בכמה דינים שישנם לישראל נזכרו הנכרים למציאות ותלויים וכרוכים ההלכות בקיומם, וא"כ נוכל לחקור בזה אי בהא שנכרכו כמה דברים מדיני ישראל בקיומם, נחשבה מציאותם לענין דיני התורה בגדר אחד כמו מציאות הישראל, או דמציאותם הוא במין חשיבות אחר, מגדר דבר הצדדי שבו תלויים דיני ישראל⁵.

ומצינו לומר דבזה גופא נחלקו הרמב"ם והראב"ד, אי סברת ההגיון תחייב שחשיבות מציאותם לענין מעשיהם וכו' בדיני התורה הוא ממין אחד מחשיבות אדם שהוא ישראל או שנשתנה גדר מציאותם, דהרמב"ם סבר שנחשבו מגדר אחד, ולזה ס"ל דליכא לחלק ביניהם לענין מעשה שחיטה, דאף גוי ששחט מעשה "זביחה" הוא, ורק שאין שחיטה זו מתרת באכילה, מיהו בכח מעשיו לקלקל. והראב"ד סבר דאינם חשובים באותו הגדר, ולכך ראה לחלק דמעשה "זביחה" אינו שייך כלל בהו, רק ב"זובח" שהוא ישראל, וזהו שסבר דשחיתתם כמתה מאליו.

והנה הגאון מרוגוטשוב הוסיף בביאורו הנ"ל, דממחלוקת זו יסתעף אי נאמר "גדר השגח"פ" באומות, דלהרמב"ם דהוה מציאות חשובה, שפיר שייך בהו "גדר השגחה פרטית", ו"גם הם הוה גדר השגח"פ". משא"כ להראב"ד דאינם רק "העדר", ליתא בהו "גדר השגח"פ"⁶.

וטהרה – מפני שענין הטומאה והטהרה נתחדש במ"ת ביחד עם ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו כו' (שמור"ר פ"ב, ג. תנחומא ורא טו) שאז השגחת העליון (אשר חד הוא עם העליון – כמבואר בתניא (שעהייה"א פ"ז (פג, א ואילך). וראה תניא פמ"ח)) – תוכל לדת למטה. וראה לקמן הערה 10.

4) ראה לקוטי שיחות ח"ז ע' 236. ע' 190 הערה 69. ועוד.

5) ראה גם לקוטי שיחות ח"ו ע' 91 ואילך. ע' 236. ועוד.

6) ואף שגם לשיטת הראב"ד הם בגדר "מציאות" בנוגע לכו"כ דינים – י"ל בדא"פ דהענין דהשגחה פרטית נוגע אם הם בגדר מציאות לענין טומאה

לקראת שבת

וע"פ מה שתלה הדברים בענין השגח"פ, יש להסמיך לב' הסברות, מהא דמצינו ב' אגדות בפירוש הכתוב דפרשתנו (יד, ט) גבי המרגלים, שהזוהרו לבל יפחדו מז' אומות שבארץ כיון ש"סר צילם מאליהם", דהביא ע"ז רש"י בפירושו ב' דרכים: א) "צילם" היינו "מגינם וחזקם"⁷, ופירוש "סר צילם מאליהם" היינו שכשרים שבהם שהיו מגינים עליהם מתו, איוב שהי' מגין עליהם⁸. ב) "צילו של המקום סר מעליהם".

וי"ל דהוא הוא ענין "צילו של המקום", וכמשל הצל המדוד לפי ערך האדם, היינו דהעכו"ם זכו בחשיבות לעצמם מאת המקום (ולא רק בגדר חשיבות ד"טפל" לישראל, מגדר "הכשרה"), והוא "גדר השגח"פ". ולומר דאיכא בעכו"ם "צילו של המקום" שייך שפיר רק להרמב"ם⁹. משא"כ להראב"ד אין בהם "צילו של המקום", ויש לפרש להכתוב בדרך אחרת¹⁰.

"סר צל" ומנין ידעו – ומתרץ איוב הי' – מפורסם וידעו ממיתתו.

9) ומכיון שסר מעליהם "נמשל ככהמות נדמו ומפני זה הי' קל להרגם" (מו"נ ח"ג פי"ח. וראה מפרשים שם).

10) ביאור הנ"ל (וכן הביאור בפנימיות הענינים דבמקורי הדברים) יתכן גם לפי שיטת הבעש"ט בהשגחה, שיש השגחה פרטית על כל פרט דדצח"מ (ראה בהמובא בהוספות לכתר שם טוב סי' קיט ואילך), כי לכ"ע (גם לשיטת הבעש"ט) ישנם דרגות ואופנים בהשגח"פ (ראה בהמובא בקונטרס השגח"פ (לקוטי שיחות כרך ה' ע' 278 הערה ב).

לקו"ש ח"י"ח ע' 170-169 הערות 50, 53). והביאור בפנים בשתי הדיעות הוא (לשיטה זו) באופן גילוי ההשגחה עליהם, ושייכותה וייחודה עמהם.

ועפ"ז מובנת השייכות לטומאה וטהרה לאחר מ"ת דוקא [אף שגם לפני מ"ת צ"ל שהי' השגחה פרטית, וגם לפי דעת חכמי ישראל שלפני הבעש"ט (ראה מו"נ שם. רמב"ן ובחיי וירא יח, יט)], כי החידוש דמ"ת (בעיקרו) הי' בייחוד אלקות (והשגחתו) עם העולם והנבראים. ראה לעיל הערה 6. ואכ"מ.

7) הב' לשונות "מגינם וחזקם" יש לפרש שזהו כנגד הב' פרטים שבפרש"י: "כשרים שבהם" – "חזקם", "איוב שהי' מגין עליהם" – "מגינם". ומה שמתחיל ב"מגינם" (וכשמפרט מפרט תחלה "כשרים שבהם"), כי: א) זהו פשוט יותר בפי' תיבת "צילם" (ראה רא"ם. חזקוני וראב"ע כאן), ב) "מגינם" נוגע יותר מ"חזקם". וראה הערה הבאה.

8) הכרחו של רש"י לפרש "איוב שהי' מגין עליהם" – דלכאורה: א) מספיק אמרו "כשרים שבהם מתו", ב) סתירה מני' ובי' מתחיל "כשרים" ל' רבים, ומפרט "איוב" – יחיד –

א) עפמש"נ דעד יציאתם ממצרים "לא שלם עון האמורי" (לך טו, טז ובפרש"י) משמע, ע"פ פשט, דעד אז היו כמה "כשרים" (ל' רבים). ב) "סר צילם" ולא "אין צל" וכיו"ב, וכדלעיל (יג, כ) "היש בה עץ אם אין" משמע (קצת עכ"פ) דעתה

ב) ולהעיר שבפרש"י כפי שהובא ברמב"ן ליתא "איוב שהי' מגין עליהם". ובדפוס ראשון "זהו שאמר איוב כו". ובדפוס שני "שהי' מגין עליהם בזכותו".

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

ה"שמע ישראל" שגם נחת רוח

"ע"י קבלת עול של עבד פשוט, כזה שגם בשנתו ניכר עליו עולו – יכול גם למדן וגאון להגיע למעלתו וחשיבותו של יהודי מסירות נפש פשוט ותמים"

לקיים המצוות באמונה פשוטה

בשנת תרמ"ח נבחר אדמו"ר (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע) לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת-תורה בלויית עם רב לביהכ"נ. אמר אז המאמר "איך הקב"ה בא בטרונאי". וסיום דבריו: גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות ע"פ שכלם וכו' עד כי ח"ו מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העיקר בזמן הזה בעקבות המשיח, שלא לילך אחר השכל וטעם הדעת, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל.

(לוח "היום יום" - ליום י"ב טבת)

משנה את המהות

מענה ה'צמח צדק' לחסיד בקי בש"ס כו' ומשכיל גדול בחסידות: קבלת עול משנה את המהות. ע"י קבלת עול של עבד פשוט, כזה שגם בשנתו ניכר עליו עולו - יכול גם למדן וגאון להגיע למעלתו וחשיבותו של יהודי של מסירות נפש פשוט ותמים.

(לוח "היום יום" - ליום ג' אדר שני)

לקראת שבת

"אין הבין במתג ורסן"

הצדיקים הנסתרים ותלמידי מורנו הבעל שם טוב, היו הולכי דרכים, נודדים מעיר לעיר ומכפר לכפר, ובכל מקום בואם היו מתחברים אל האנשים הפשוטים ומדברים במעלותיהם של סוחרי השוק ובעלי מלאכה הפשוטים.

הצדיק הנסתר ר' קהת, תלמידו המובהק של הבעל שם טוב, היה פעם בשוק ביום של יריד והסתובב בין סוחרי השוק. נתקל בחבורה של סוחרי סוסים שבאו לקנות ולמכור סוסים ובהמות. והנה שומע הוא אחד מהם אומר לחברו: בתהילים (לב, ט) כתוב "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן", הסוס חושב שנותנים מתג בפיו כדי שלא ישכח על מלאכת האכילה, אבל אתה אל תהיה כך, אלא "הבין", שכן תבין.

כשסיפר הצדיק ר' קהת לבעל שם טוב מה שראה בהלכו בשוק, ועל שיחתם האמורה של שני סוחרי הסוסים, התלהב הבעש"ט מאוד בניגון ודביקות עצומה.

זה המקור והתולדה של ניגון הדבקות, בו היו רבנו הזקן וכל הרביים הבאים אחריו, מתפללים תפילת ערבית לביל ראשון של ראש השנה, בדביקות מסורה ובכיות קורעות לב, כמי שמבכה את מותו של אוהבו הנאמן.

(ספר השיחות תש"ב עמ' ט)

נחת רוח מ"שמע ישראל" של יהודי פשוט

כשבא כ"ק אדמו"ר הזקן ממעזריטש, החל לקרב אנשים פשוטים, ואמר שדרך העבודה שקיבל מהרבי, המגיד ממעזריטש, בשם רבו, הבעל שם טוב, היא לקרב אנשים פשוטים, שקריאתם "שמע ישראל" ו"ברוך הוא וברוך שמו" גורמת נחת רוח בעצמות המאציל העליון.

(ספר השיחות תש"ב עמ' ז)

על בן תורה להתבייש בפניהם

הבעל שם טוב הראה שעל בן תורה להתבייש מפני 'יהודי השיבוש', אותם יהודים שאומרים 'עברי' בשגיאות, אך פשיטותם ותמימותם הן באין ערוך למעלה מבן תורה.

(ספר השיחות תש"ב עמ' יג)

משיח יגלה מעלת התמימות

"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה": בכיאת המשיח יראו את מעלתן של הודאה ותמימות, שהכול מאמינים באמונה טהורה בהקב"ה, בתורתו ומצוותיו. תלמוד - הבנה, ההבנה הנעלית ביותר הינה מוגבלת; אך הודאה - אמונה - הוא רגש בלתי מוגבל. מלך המשיח יוכיח ויבאר את ה"מעשה גדול" של התמימות - עבודה לבבית רצינית.

(לוח "היום יום" - ליום ה' טבת)

